

كهلهين زاخو (الحسنیه) و دوروبهريين وى خواندنهكا ميژووى

پ. د. خطاب إسماعيل أحمد
ومرگيران بو زمانى كوردى: بارزان مصطفى

فهكولينما مه دابهش دبت ل سهرسى بهشان دگهل پيشهكى، بهشى ئيكى ناڤى باژيرى زاخو ب خوقه دگريت كا ژ كيشه هاتيه و دكهفندا ب چ دهاته نياسين دژيدمريين ئيسلامى بين عهريي و ژيدمريين ئيسلامى بين عهريي ئهوين بهحسى ناڤى زاخو كرى ب (الحسنیه) يان (الحسينیه)، و بهشى دووى وان كه لها ب خوقه دگريت ئهوين دكهفنه دباژيرى زاخودا و ل دوروبهريين وى وهكى كه لها (حهسه نييه، ئهرمش، زمعههران، شابانى، شهراش، پهرهخ) دژيدمريين ئيسلامى بين عهرييدا، و بهشى سىي سهرمدانين (ميدانى) ب خوقه دگريت بو كه لهين زاخو و دوروبهريين.

و ژ گرنكترين ژيدمريين هاتينه بكارئينان دڤى فهكولينيدا ، (الكامل في التاريخ) يا ابن الأثير، و (معجم البلدان) يا ياقوت الحموى، و (تاريخ الرسل والملوك) يا الطبري.

ژيدمريين ئيسلامى بين عهريي ژيدمريين ئيكانهنه دناڤ ژيدمريين كهفندا ئهوين تيدا ب شپوهيهكى گشتى بهحسى ميژوو، باژير و شارستانى و كه لهين كوردانن هاتى كرن.

و كوردان ب خو ژى رولهكى گرنكى ههبووو دناڤ فان شارستانيه تادا چ ب زانايين خويان سهركرديه تيا لهشكهري موسلمانان، ههروسا كوردان چهندين پوست و مرگرتينه وهكى والى و دادومر و سولتان و ههروسا كوردان رولهكى گرنكى ههبووو د بواري زانستى د سهرده مين ئيسلامى بين جياواز دا.

دسهرده مين كهفندا باژيرى زاخو نه دهاته نياسين ب ناڤى زاخو بهلكو دهندهك ژيدميراندا ب (الحسنیه) دهاته نياسين و دهندهك ژيدمريين ديدا ب (الحسينیه) دهاته نياسين.

كە لا زاخو



دوو / ژیدهرین ئیسلامی یین عهره ب ئهوین ناشی زاخو تیداهاتم ب ناشی (الحسنیه) یان (الحسنیه):

بهتس دوو کلهها زاخو وکلههین ل دهوروبهرین وگ دژیدهرین ئیسلامی یین عهره بیدا

- ئیک / کلهها زاخو (الحسنیه):

بازیری (الحسنیه) که لهکا ناقدار بخوقه هه بوو، ئەوا بهس لى هاتیه کړن دهندهک ژیدهرین ئیسلامی یین عهره بیدا، پهرتووکا (تاریخ الرسل والملوک) یا (طبری) ل پېشینی دهیت، وپاشی پهرتووکا (تجارب الامم و تعاقب الهمم) یا (مسکویه)، وههروهسا پهرتووکا (الکامل فی التاریخ) یا (ابن الأثیر)، وزیدهباری پهرتووکا (الأعلاق الخطیرة) یا ابن شداد، بول دووماهیی پهرتووکا (تاریخ الاسلام) یا (ذهبی)، به لى فان ژیدهران هه میان بابته وهک ئیک فهگوهاستیه، ل دهمی بهس ل دمرکهفتنا خه لیفی عه بپاسی (المعتضد بالله) ژیهغدا بهرهق باژیری مووسل پشتی خوخلاسکری ژ (حمدان بن حمدون) ئەوی بانگهوازی خه لافهتی دکر، و ئەوی بانگهوازی بو دمرکهفتیا خه وارجان دکرولایه نگریا وان دکر ل دزی خه لافهتا عه بپاسی، ژیهر قی چهندی (حمدان بن حمدون) رهقی بوکه لها ماردینی داکو خو ل ویری فه شیریت، به لى (المعتضد) ب دیف کهفت هه تاشیایی بچیهت دکه لهیدا وکه لهه ههرفاند، وپشتی قی چهندی (المعتضد) دریکا زفرینا خودا بهری خودا باژیری (الحسنیه)، وچو دناقدار پشتی شهری دگهل لهشکه رهکی مهزن کوپیک دهات ژ (۱۰۰۰۰) دهه هزار شه رکهران، ئەوی بهرهه فکری ژبو روبروو بوونا لهشکه ری (المعتضد) ی، وپاشی (المعتضد) چودناق که لها (الحسنیه) دا، و ئەو ههرفاند پاشی ژی دمرکهفت، و سهرکردی لهشکه ری یی باژیری (الحسنیه) ئەوی ب ناشی (شداد) وهکو ئیخسیر دگهل خوه بر ، بی کوهیچ ئامازه که ل سهر رووداتین شهری بهینه دیارکرن .

دهقی قی کوتنی ب شیوه کی وهکه هف د هه رپینچ ژیدهراندا هاتیه، وپهرتووکا (تاریخ الرسل والملوک) یا (طبری) وهکو ئیکهم پهرتووک دهیت کوئه هف دهقه تیدا هاتیه، ژیهر قی چهندی دیاردبت کو ژیدهرین دی ئەهف دهقه ژ (طبری) (الحسنیه)

ژیدهرین ئیسلامی یین عهره بی ئەوین ناشی (الحسنیه) تیدا هاتی یین هاتینه دابهشکرن دناقههرا پهرتووکی جوگرافی یان یین ل سهر بازیران، وپهرتووکی میژوو یا ئیسلامی یین گشتی . پهرتووکا (تاریخ الرسل والملوک) یا طبری (م: ۳۱۰/ک: ۹۲۳ز)، دهیته هه زمارتن ژ ژیدهرین ئیسلامی یین عهره بی یین دهستیکی ئەوین ناشی (الحسنیه) تیدا هاتیه دیارکرن، ئەو ژ میژوونقیسین چهرخی سین کوچی/ نهه ی زایینی، ول پشتی وی پهرتووکا (أحسن التقاسیم فی معرفة الأقالیم) یا مقدسی (م: ۳۸۰/ک: ۹۹۱ز) و ئەوژی پهرتووکه کا جوگرافیه، وپاسی پهرتووکا (تجارب الأمم و تعاقب الهمم) یا مسکویه (م: ۴۲۱/ک: ۱۰۳۰ز)، و ئەوژی پهرتووکی دهستیکی یین میژوو یا ئیسلامی یه، وپهرتووکا (معجم البلدان) یا یاقوت الحموی (م: ۶۲۶/ک: ۱۲۲۹ز) و ئەو ژ ب ناقدونه گترین پهرتووکی جوگرافیا ئیسلامی یین عهره بیه، وپهرتووکا (الکامل فی التاریخ) ئەوا ب ناقدو دهنگ یا ابن الأثیر (م: ۶۳۰/ک: ۱۲۳۳ز)، وپهرتووکا (الأعلاق الخطیرة فی ذکر أمراء الشام و الجزيرة) یا ابن شداد (م: ۶۸۴/ک: ۱۲۸۵ز)، وپهرتووکا (تاریخ الاسلام)

” ههروهکی دیار که لها
زاخو یا نوکه ل سهر کاقلین
که لها کهفن، ئەوا ژلای
میرین بادینان شه هاتیه
ههرفاندن، ئاقا بوویه

یا ذهبی (م: ۷۴۸/ک: ۱۳۴۸ز)، و ئەو ب ناقدونه گترین پهرتووکا میژوو یا ئیسلامیه، وپهرتووکا (مسالك الأمصار فی ممالک الأبصار) یا ابن فضل الله العمری (م: ۷۴۹/ک: ۱۳۴۹ز)، و ئەوژی پهرتووکا که جوگرافیه، وپهرتووکا (دیوان المبتدأ والخبر فی تاریخ العرب والبربر و من عاصرهم من ذوی الشأن الأكبر) یا ابن خلدون (م: ۸۰۸/ک: ۱۴۰۶ز) یا ب ناقدونه گه ب پهرتووکا (ابن خلدون) ی، ئەو ژ دووماهیک ژیدهرین ئیسلامی یین عهره بیه ئەوا ئامازه ب ناشی (زاخو) کرى ب زاراقی (الحسنیه).

وینه کی
کهفنی که لا
زاخو
(الحسنیه)



عبدالله الحسين أحمد بن الحجاج) كوئو خوداتی کارین سهیره، ژلاینی (الثعالبی) فه ل سهروى هاتیهکوتن : کو هوزانفانهک بووچ ریزو شهروم ل دهف نهبوون و هوزانی خو له سهرو تشتین بی مانا ناقا دکرن...»^{۱۳}

(أبو عبدالله الحسين أحمد بن الحجاج) دهکرننا که لها ئهرمشتیدا هوزانهک یاگوتی کوتیدا هاتیه:

سقانی کاسه سحرأ بوقتِ وكان صبوحنایوم سبت
 غلام أعجمی فیہ ظرفٌ وحلق بالتلطیف والتأتی
 سقانی دو وسا وازدنت منها علی سکری وصبحنی بهفت
 فلما نمت قام وقال برورا لمن حولی خوی خانی بجفت
 وفي باب أسته زغب لطاقف... ملاح مثل ورد الزراد رخت
 ولكن كان لا یقوی لشؤمی... وخذلانی به سواد بختی
 فشذقت الصبی فدتة نفسی... بلودیکی وتیمردم درست
 وكان من استه کالبنت بکراً... مخدره الخدا فضحت بنتی
 كما فتحت وحد السیف یدمی... من الأعناق قلعة أردمشت^{۱۴}

پهیشین فی هوزانی، وب تاییهتی ئهوین نهعهرمبی واتایا وان نهیا رونه ونهگهری فی چهندی زی دزقریته فه بوهندی خودانی نقیسینی زمانی کوردی نهذزانی، ژیهر هندی دبیت ئهوه خهلهت ببيت دنشیسینا واندا ب شیومهیهکی دروست، یان زی ئهوهکهسین ب کارنی مهشکرنی رادبوون کهفتییه دخهلهتی دا ل دهمی نقیسینا وان پهیشان ل دهمی نقیسینا پهرتووکا نقیسهری ژهگهری نهزانینا وان بو زمانی کوردی. ژ ژیدمیرین ئیسلامی بین عهرمبی ئهوی بهحسی ئهردهمشتی کری، (عماد الدین الاصفهانی) ئهوی بهس بهحسی کری کوئهردهمشت هاتیه فه کرن لسالا (۳۶۸/۹۷۹ز)^{۱۵}. وپاشی خودانی

کومبوونی دگهل بکهت ل سهرفی چهندی، بهلی ئهوی ئهوه سهردابر و ئهواخوازکر وخوارن داینی ل سهرفهنجی وزیدههین، (محمد) مژوول کرو ئهوه ژیشته گرت ودهسته سهرکر دکه لهانه رمشتی دا، ئهوه ب ئاسنی گریدا هاتا هاتیه بهردان ل سهردهستی (عضد الدولة) ل دهمی دهست گرتی ب سهرووی جهی دا، برایی دی بین (ابی تغلب) ای توره بوون ژهقه رهودای ل سهرو برایی وان (محمد) ای بهلی (ابی تغلب) ای ئهوه نیکی ئیکه سهردا برن، بهلی ئهوه ههمی بولایی وی زقرین پشتی بارودوخی وان تیگجوی، بنتی (ابی طاهر ابراهیم) نه بیت ئهوه نهجوو دهف وی بهلکو جوو بهغدا دا کو بیته پاراستن ژلاینی (عز الدولة بختیار)^{۱۶}.

و دهردوو جارین دووماهین دا ئهوین تیدا (مسکویه) بهحسی ئهرمشتی کری دناقنا خافتنا ویدا ل سهرفه کرنا (الرحبه) ژلاینی (عضد الدولة) ای فه، کو دبیزیت: «... پاشی (الرحبه) فه کر وما ب فه کرنا که لهین (ابی تغلب) ای فه، وئه فه که لهین هه دکه فنه لاین روزه لاتنی دیجله و ژمارا وان گهله کن : ژوان ئهرمشت... وئه رمشت تاییهت بوو وئهو تژی بوو ژکه رهستین کران بها، ژجورین جلک و مه حضور و خشل و زیر و چهکی ژنکان، و چه نیدن تشتین دی بین جودا، و (ابی تغلب) ای کهسهک دانابوو ویری ژکوردان کو دناقبهرا واندا خزماتی هه بووو ژلاینی دهیکا ویهه (فاطمه بنت احمد الكردیه) کودهاته نیاسین ب (ابن بادویه)، وکوله یهک زی بووی هنارت کودگوتنی (طاشتم)، کوهاتبوو هنارتن بو وی ژلاینی (عضد الدولة) ابوالعلاء عبیدالله بن الفضل بن نصر النصرانی) ژبو راده سترنا که لهی وب فیل فه کرنا وی^{۱۷}.

پاشی (الثعالبی) دهیت دا کوجوانترین هوزان بومه فه گهریت، کویا هاتیه گوتن ل سهرو که لها ئهرمشتی، ئهوا دهست پیدکهت ب زمانی عهرمبی ژنیشتاییکی ژمالکا هوزانی کوئهوژی کیشه، وب دووماهی دهیت بهسروا ب زمانی کوردی دهندهک مالکین ویدا، یادیاره هندهک پهیشین وی تیکه لن دناقبهرا کوردیی وفارسیی دا^{۱۸}، یاهوزانفان (ابی

په رتووکا (أُنس المسجون) ب دريژي به حسنی (أباتغلب) ای دکهت ل دهمی رابووی ب گرتنا برایی خوه (محمد) ای پشتی مرنا بابی وان ،نهو زیندانکر ل که لها نهدمهشتی ،وب دريژي به حس ل سهرقی چهندی هاتیه کرن ژلایی ویغه بشی شیوهی دهیت :کو(أباتغلب فضل الله بن ناصر الدولة أبي محمد)، ب درندانه سهردهمری دکهل برایی خوه (محمد) ای کر پشتی مرنا بابی وان ، نهو گرت و دست ب سهر سامانی وی داگرت، ودهست داناسه رتهددی وی ونهوب ناسنی گریدا، ونهوهنارت که لها به نریاس ب نهدمهشتی، کو که لایه کا ناسی یا سهر ب مووسلی فه بوو، نهوتیدا زیندانی کر دزیندانه کا بن نهددا ونیک راسپارد ژبوچاقدیریکرن ودانا خوارنی کو پیره ژنه کا ب ریکوییک بوو دگوتنی: (نازبانوو) ^{۲۱}، وفهرمان لوی کر کونایت کهسه ک بگه هیتی ، وکسه چو ژ دهنکوباسین وی بزانت ، وبابه تی وی بهیته فه شارتن ژه می نهوین دکه لهی فه و بهیته پاراستن، ونهوی نهف کاره کر، ونهو ما ل سهرقی کاری بوماوی ههشت سالان، پشتی هینگن (أبوتغلب) دکهل (عز الدولة ابي منصور بختیار بن معز الدولة) ریکهفت، ولهشکر دکهل وان بوو، ودقیان بچنه بهغدا داشهری دژی (عضد الدولة) بکهن، ونهو دهرکهت ژبو روو پروو بوونا وان نهو بوو روودانه کا مهزن دناقبره واندا چی بوو ل نیژیکی (قصر الجص) ^{۲۲}، (عزالدولة) تیدا کوشت، و(أبوتغلب) ژی شکاند، چوو دمووسل دا ونهوترسیا کو(محمد) خو خلاسکهت، نهوی نشیسینه ک بوو خولامه کی خو فریکر کو که له ل ژیر دهستی ویدا بوو دگوتنی: (طاشتم) ^{۲۳}، داکو ریکی بدهت سهرکرده کی ژسهرکر دین کوردان کو دگوتنی: (صالح)، ونهو وهکی هه فیشکی وی بوو د پاراستنا که لهی ژ (محمد) ای وبهردموام بیت ل سهر وی فهرانا لی هاتیه کرن، ونشیسینه ک بو(صالح) ای هنارت وفهران ل وی کر داکو برایی خو (محمد) ای بکوژت، (طاشتم) شیا (صالح) ای فریکهت، ه و لدهمی قیای بچته دهف (محمد) ای داکو بکوژیت، (نازبانووی) ریکری لیکر وگوت: نهز ناهیلیم نهف کاره بهیته کرن تاکو نشیسینه ک ژمیری نه که هیهته من، و (عضد الدولة) نیژیکی مووسل ببوو، (أبوتغلب) تیدا ترسیا ، لهشکر نهو دمریخست و داخوای ل سهر زیده بوو ، نشیسینا (صالح) ای که هشتی ل سهر نهوا (نازبانووی) کوتی، ههتا نهوی بهرسف ل سهر دای هنده ک لهشکرین (عضد الدولة) ل دور که لها نهدمهشتی زقرین و نهو دورپیچ کر، دهنکوباس دناقبره وان و(أبی تغلب) ی هاتنه برین، چ نشیسین نه که هشتی، پاشی (عضد الدولة) پشتی چهند هه یضا که لهه فه کر، و(طاشتم) گرت وبو نشیسی کا(طاشتم) ای چ کر بوو وداخوای ژی دکت کاج بکت ^{۲۴}.

(یاقوت الحموی) ژدیارتیرین ژیدمرانه نهوین کو چوار جاران به حسنی که لها نهدمهشتی کری، به لی نهو یی که تیه د دوو خه له تیاندا د دیارکرنا جهی جوگرافی یی که لهی دا، ب کوتناوی: نهدمهشت (أردمشت): (ضمه) ل سهر دالی (د) و(ضمه) ل سهر میمی (م) و سکون ل سهر (ش) و(ت) نانکو (أردمشت)، ناقنی که لهه کا ناسی یه نیژیک گزیرتا(ابن عمر) ل روژه لاتنی

دیجله ل سهر چیبایی جودی، ونهو نوکه یا تابعی مووسله، خه لکی نهدمهشتی ل دژی (المعتضد بالله) رابوون وخو تیدا پاراستن، ههتا نهو بخو چووویه که لهی خه لکی وی رادهستی وی کر، ونهو ویرانکر وزقری فه، نهوا نوکه دهیت نیاسین ب (کواشی) وچ خانین مهزن نه بوون به لی سی گوند هه بوون ودبیژن: لدهمی (المعتضد) ای فه کری پشتی هه قالین وی که لهه ک پیغه ماندی بووین، و دیت داهاتی وی یی کیمه فهران ل وان کر خراب بکن، ونهوی تیدا هوزانه ک فه هاند وگوت:

إن أبا الوبر لضعب المقتنص

وهو إذا حصل ریح ین قفص

پاشی (ناصرالدوله أبوتغلب أحمد بن حمدان) ای دووباره که لا ناقا کره فه، پشتی کو(معتضد) ای خرابگری، وهکی (یاقوت الحموی) کوتی: نهو ل سهردهمی مه ناقایه و د وهلاتنی خودانی مووسلی دایه، نهوژی (بدرالدین لولو) خولامی (نورالدین أرسلان شاه بن مسعود عزالدین بنقکب الدین بن زکی) ^{۲۵}.

خه له تیا نیکی خه له تیه کا جوگرافییه، ههروهکی (یاقوت الحموی) نهو هه ژمارتی نیکی که لهی چیبایی جودی به لی یا دروست که لهه دکه قیته سهر چیبایی سپی، یان چیبایی (بیخیر)، نانکو(نهوی چ خیر ژی نه نیت)، نهوژی دبیت ژنه گه ری نه بوونا ناقی لی، ودارین بهریین مهزن ل سهر نهو دکه قیته لاین باشوری باژییری زاخو(الحسنیه)، ل وی دمی کو چیبایی جودی دکه قیته باکوری باژییری، وههروسا(یاقوت) یی خه لهت بووی دناقبره ههردو که لهی نهدمهشتی و کواشی، وهکی دیارگری کوئهونوکه دهیت نیاسین ب کواشی، به لی دراستیدا که لها کواشی که لهه کا جودایه و دکه قیته لاین دی باشوری چیبایی سپی و دناقبره راهردو که لها ندا دوراتییه کا مهزن هه یه.ا.

و د جارا سین دا ل دهمی (یاقوت الحموی) تیدا به حسنی نهدمهشتی کری لوی دهمی کو به حسنی دیرا (الزعران) دکر، وهکی ناماژه بی کری کودیرا زعفران، دهیته نیاسین ب(عمر الزعفران) ل نیژیکی گزیرتا (ابن عمر) ل بن که لها نهدمهشتی ^{۲۶}.

ودجارا چواریدا (یاقوت الحموی) به حسنی نهدمهشتی یی کری پشتی ژ پیناسه کرنا کواشی خلاس بووی، ب کوتناوی: نهو دکه فندا دهاته نیاسین ب نهدمهشت وناقنی کواشی بو وی ناقه کی نوویه ^(۲۷).

پاشی (ابن الأثیر) دهیت کوئهوژی هه فچهرخی وی یه ونهوژی یی که تیه دهه مان خه له تینی دا نهوا (یاقوت الحموی) که فتیه تیدا و نهوژی ب کوتناوی: کودوی دهمیدا که لها کواشی دهاته نیاسین ب که لها نهدمهشتی ^{۲۸}.

ههروهسا (زییدی) ژیدمره کی تا رادمیه کی درنگ که فتی یه کو به حسنی (نهدمهشتی) کریه، نهو ل سال(۱۲۰۵ک/۱۷۹۱ز) یی مری و خودانی په رتووکا (تاج العروس) ه، نهو ژ دیارترین فهره نکین زمانی عه ربییه، نهوی یادیارگری



(گرئى لىبوريىنى - تل التوبه)^{۳۱} ل روژهه لاتى مووسل، و دبىژن: ئەو يى مرى ل سالا (۳۵۷ك/۹۶۸ز)^{۳۲}. ئانكو ئەو مايه گرتى بوماوى سالاھكى يان دووسالا هەتا ئەوى ژياناخو ژدەستداى و ئەو دزىندانى قەبوو، بەلئى (ابن شداد)ى يادياركرى كو: ((ناصرالدوله) كاودانين وى هاتنه گهورين، كورى وى (أبوتغلب)ى ئەوگرت برىككەفتن دگەل برايين وى زاروكين (ناصرالدوله) و ئەوژمووسل بر بوكه لها ئەردەمشتى))^{۳۳}.

هەروەسا (الذهبي) ژى ئەف روودانه يابەحس كرى بى كو ئامازى ب نائفى كەلەى بدمت، كوئەوى دياركر كو(ناصرالدوله) لدمەى برايين وى (سيف الدولة) مرى و ئەوژبراين خوه مەزنتر بوو و خودان ريز بوو، (ناصرالدوله) كەلەك بىنى نەخوش بوو و زموقى وى تىكچوو، وزاروكين وى رمقبين دگەل، كورى وى (أبوتغلب الخضنفر)ى ئەو خودانكر، و ئەوكره دكەلەى قە ب خوشى و ريزگرتنە^{۳۴}.

ژدمبرينا (الذهبي) دياردببت كو(ناصرالدوله) نەين گرتى بوو بەلكى ئەو ل ژير (ناكنجىكرنا ب زورى) (الاقامه الجبريه) بوو، و ئەوژى دابەيتە پاراستن، پشتى رەفتارين وى تىك چووين، و مېشكى وى لاواز بوو ل دويف دمبرينا (ابن خلكان)ى، و ئەوى پشتكيرىيا قى بوچوونى دكەت ئەوا (الزركلي) دياركرى كو(ناصرالدوله) لدمەى برايين وى مرى ل سالا (۳۵۶ك/۹۶۷ز) ئەو تووشى تىكچونا هزرى بوو زاروكين وى دگەل وى زفر بوون، كورى وى (فضل الله الخضنفر)ى ئەو ژ مووسل بر كەلەا ئەردەمشتى، خومشى پيدان و ل وىرى مر، پاشى قەگواست بومووسل^{۳۵}.

(ابن أيبك الصفدي) ى^{۳۶} چيروكا (ابن خلكان)ى هەروەكى خويا قەگواستى، چىدببت ئەوى ئەو ژوى و مرگرتببت، و ئەو پشتى وى ب(۸۳) سالا يى مرى، ژبەركو (ابن خلكان) ل سالا (۶۸۱ك/۱۲۸۳ز) يى مرى، ل وى دەمى كو مرنا (ابن أيبك الصفدي) ل سالا (۷۶۴ك/۱۳۶۳ز) يە.

ژ هەمى ئەفا بەرى نوكه دياردببت كەلەا ئەردەمشتى كەلەكا گرنگ وئاسى بوو، ب سەر كەفتناوى ب زەحمەت بوو، هەتا كوهندەك قەكولەرا بەحس ل هندى كرىبە كوئەهورىكا دچوو كەلەى بتنى تيرا تىك زەلامى دكر^{۳۷}، ژبەر هندى ئەو قەشاركەهبو بوحمەدانپانن، ئەوان دەستكەفتيت خوه دبىرتى ژوان بازيرين قەكرين وەكى بازيرى مووسل، ل دەمى ئەوان هەست ب مەترسىنى دكر ژلاين دوژمنى قە، ئانكو ئەو كەلەكا لەشكەريا خورستى بوو، داکو

كو كواشى دكەفتندا دەهاته نياسين ب نائفى ئەردەمشتى، و كواشى نائفەكى نوويه بو وى. بەلئى ياكو جەئى سەرنجى ئەوه كو كەلەا ئەردەمشتى يا هاتىبە خراب كرن ل سەردەستى خەلىفى عەبباسى (المعتضد) هەروەكى (ياقوت الحموي) ئەف چەندە ب شىوئەكى رون يا گوتى، بەلئى ئەوى ئەو سالا ديارنەكرىبە ئەوا كەلەتيدا هاتىبە خراب كرن^{۳۸}.

بەلئى ئەم دشىن بىژين كو كەلەا ئەردەمشتى هاتىبە خرابكرن دەهەمان سالا كەلەا (الحسنیه) هاتىبە خرابكرن ژلاين (المعتضد) ى قە و ئەوژى ل سالا (۲۸۱ك/۵۹۵ز). هەروەكى (طبري) دياركرى^{۳۹}.

بەلئى (ابن الأثير) روودانەكا نوى قەدگىرپت، ل ژير نائف و نيشانى (دەست بسەرداكرتتا) (معزالدوله) ل سەر مووسل و زفريناوى ژى دناقر روودانين سالا (۳۴۷ك/۹۵۹ز). ئەو دبىژيت كو عەدەتى (ناصرالدوله) ئەو بوو، هەردەمى چووبا جەهەكى ئەو ژ مووسلى دمردكەفت و هەمى كاتب، برىكار، رىقەبەرين دارابى و باجوهرگرين سولتانى دگەل خو دبىر، چىدببت برىبە كەلەين خو وەكى كەلەا كواشى، وزەعفەران، و ژبلى وانژى، و كەلەا كواشى دوى دەمى دا دەهاته نياسين ب كەلەا ئەردەمشتى، كو(ناصرالدوله) فەرمان ل عەرمبان دكر هيرشى بگەن ل سەر مەزن و هەر كەسى هەلگرى ميراتين بت، ژبەرەندى ئەو كەسىن دەهاتنە و لەتاتى (ناصرالدوله) دمانە دورپىچ كرى، هەروەسا دبىژيت: دەمى (معزالدوله) هاتى قى جارى وەل وى ژىكر، ئەوان هيزان دورپىچ ئىخستەسەر (معزالدوله) و لەشكەرى وى^{۴۰}.

(ابن خلكان) روودانەكا دى دياركرىبە كوپەيوەندى ب كەلەا ئەردەمشتى قە هەيه، مېژوويا وى نئىسيبە، و ئەو نەهاتىبە ديتن دژىدمەرين بەرى وى دا، وەكى دبىژيت: كو(ناصرالدوله) كەلەك حەز ژ برايين خو (سيف الدولة) دكر، لدمەى (سيف الدولة) امرى كاودانين (ناصرالدوله) هاتنە گهورين و رموشتنى وى نە باش بوو و مېشكى وى كىم بوو، حەتا كو ج ريز نەماى ل دەف كور و زەلامين خو، هەتاكو كورى وى (أبوتغلب فضل الله) ناسنائى وى (عدة الدولة) و دەهاته نياسين ب (غضنفر) ل باژيرى مووسل ئەو گرت، ب رىككەفتن دگەل برايين خو و برناوى بوكه لها ئەردەمشتى، ل روژا سى شەمبى بىست و جوارى جمادى الاول سالا (۳۵۶ك/۹۶۷ز) و ئەوما گرتى تيدا هەتا مرى ل روژا ئەينى ل دەمى ئىشارى دووازەدى هەيشا ربيع الاول سالا (۳۵۸ك/۹۶۹ز) و هاتەقەگواستن بومووسل و هاتەقەشارتن ل

نهوکه سین تیشه بشین بهرگیریی ژئی بکهن، وب زهحمت بوو دوژمن
 بسهدا بگرت ژیهرکو دکهفته سهری جیایی، سهرمرای سهختیا نهو ریکا
 دجتی، و بهرتهنگییا وی همتا وی راهی کو بتنی زهلامه کی دشیا تیدا
 بجیت، دهه مان دهمدا ونهوی روله کی بهرچا هه بوو زهه فرکیا بهردوم
 دناقهرا همدا نیان ژدهسته لاتدارین مووسل دگهل دهسته لاتدارین
 به غدا نه گهرخه لیفین عه بیاسی بان یان سولتانیت بووه یهیان ب
 تاییه تی (عضد الدولة)، ژیه رهندی لدهمی خه لیفی عه بیاسی (المعتضد)
 دیتی کوچی مهترسیی یه ل سهروی، پشتی نهوی که لهه فه کری
 هه رتشته کی شیا یی فه کوهیزت نهو فه کوهاستن پاشی فهرمانا
 خرابکرنا ویدا، وژلایی دیشه همدا نیان دست ژئی نه دبهردا ژته گهری
 گرنگیای وی یا لهشکهری، ژیه رهندی (ناصرالدوله أبو تغلب أحمد بن
 حمدان) ی دووباره ناقاکر، پشتی کو (المعتضد) ی نهو خرابکری، (یاقوت
 الحموی) نامازه یا بشی چهندی دای دبیزیت: «کو نهو دسه ردهمی مهدا یا
 ناقایه ل جهی دهسته لاتا خودانی مووسل»^{۳۸}.

سای / که لهاز عهفرانی (الزعفران):

(یاقوت الحموی) دهیته هه ژمارتن ئیکم کهس نامازه بکه لها
 زه عهفرانی دای، ل دهمی گوتی پشتی پیناسه کرنا که لها نه رده مشتی،
 دبن ویدا (دیرالزعفران) نه کو نهو ژئی که لهه یه^{۳۹}.
 نهوی دهجه کی دیدا دیناسه کرنا دیرا زه عهفرانی دایا گوتی:
 کوهدهاته ناقکرن ب (عمر الزعفران) ل نزیک گزیرتا (ابن عمر) ی
 دبن که لها نه رده مشتی دا ونهو ل بناری جیایه و که لها نه رده مشتی
 ل هنداقی وی یه، (المعتضد) لویری مایه ل دهمی که لهه دورپنجکری
 همتا فه کری و خه لکی وی سامانه کی مشه هه بوو، وهه روسا لنیزیک
 دیرا زه عهفرانی ل سهرجیایی لبه رامبهری وی ل نسیبینی زه عهفران
 دهاته چاندن، ونه ژه دیره جهی که هیفی ودم بوراندنی بوو نهوین ههز
 ژخوشینی دکهن، ونهوان هه لبه ستخان زی هه بوون ول جیایی نسیبینی
 چهن دین دیرین دی هه بوون. هوزانقانه کی ب ناقی (مصعب) ل دیرا
 زه عهفرانی نسیبینه کو^{۴۰}:

عمرت بقاع عمر الزعفران بفتیان عطارفة هجان
 بكل فتی یمن الی التصابی ویهوی شرب عاتقة الدنان
 ظللنا نعمل الکاسات فیه علی روض کنقش الخسروان
 وأغصان تمید بها ثمار قریبات من الجانی دوان وغزلان
 مراتعها فؤادی شجانی منهم ماقد شجانی
 وینجوهم ویوحنا ذوا اللإحسان والصور الحسان
 رضیت بهم من الدنیا نصیبا غنیت بهم عن البیض الغوانی
 أقبل ذا والثم خذ هذا وهذا مسعد سلس العنان
 فهذا العیش لأحوض ونؤی ولا وصف العالم والغانی

ژئی چهندی دیار دیت کو که لها زه عهفرانی دیره کا که فن
 هه بوو، ژیه رهندی نهو ژئی هاتبوو نیاسین ب دیرا زه عهفرانی، ههروه کی
 مه تیبینی کری کو (یاقوت الحموی) جوداهی دناقهرا واندا نه کریه.

(ابن فضل الله العمري) دیار کریه^{۴۱} دسالوخته تانا دیرا
 زه عهفرانی ب کوتنا وی کو (که لهه کرمه بن و کومبهت هه بین.
 وره به نیان وی دهوله مه ندبوون و دخوشیاندای بوون و خودان زهقی و بیستان

بوون، ونهردی وی هاتبوو رانیخستن ب گولین زه عهفرانی. و کومبهتین
 وی ئیک ل سهر ئیک بوون، و مکی ناقاهی (دیرالکلب)، ب باشتین
 سالوخته تان و چیکر نه کا تازه، دموروبه رین وی دیوار بوون و فه خوارنا وی
 باشتین بوو ژلایی رهنکی و بیهنی و کهناتین فه، و ناقاوی ژ کانیه کی
 دهیت ژجیایی وی))،

(الخالدي) دبیزیت: من که لهه ک سالین ته مه نی خوه ل ویری
 دمریاس کرن، دهسته لاتداری وی دهقه ری (سعید ابن إسحاق) نهز
 هنده ک روزان دهیلامه ل دهف خوه داکو نه م که هیفی بکهین. من تیدا
 چهنده هوزان چیکرن، ژوان:

«وزعفرانیة فی اللون والطیب ... طيبة الخمر دکناء الجلابینب
 توت بحانة عمر الزعفران علی ... مراهوا جرفیه الأهاضیب
 وما العطارفة الشبان ان شربوا ... حمرا بالبح من رهبانہ الشیب
 شربتها من یدی حوراء مقلتها ... تظمی القلوب بتبعید وتقرب
 شمس اذا طلعت، قالت محاسنها... هاقد طلعت، فیا شمس الضحی عیبی!
 ونمئت سكرًا بونامت لی معانقة: ... فلا تسل عنعناق الضبی والدیب!»

که لهاز عهفرانی ئیک ژوان که لهان بوو نهوین (عمادالدين
 زنگی) کرین مولکی خوه، سال (۵۲۸/ک/۱۱۳۴ز)، ههروه سال (ابن الأثیر) ی
 دیار کریه پشتی (عمادالدين زنگی) دهست ب سهر باژی ری (أشب) داکرتی،
 ژویری زقری بومووسل، وپاشی ژویری چوو، ل دهمی نه ناماد مبوونا ویدا
 نهوی (نصیرالدين جقر) هنارت کو جیکری (عمادالدين زنگی) یه (أشب)
 خرابکرو که لهین (که هیجه، نووشی) و که لها (الجلاب)، کو نهو که لها
 نامیدی یه، وهنارت که لها (الشعبانی، وفرج، وکوشر)^{۴۲}، و (الزعفران
 والقی و نیروه)، کو نهو که لهین مه رانیان بوون، دوورپنجکرن و هه می
 بدهست خوهه ئینان^{۴۳}.

نهف کوتنا (ابن الأثیر) ب هه مان واتایی دگهل هنده ک
 کورتکرنی یا هاتیه دیارکرن ل دهف (ابن واصل) (م: ۶۹۷/ک/۱۲۹۸ز)
 نهو یی مری پشتی (ابن الأثیر) نیزیکی (۷۰ سالان، ژیهرکو مرنا (ابن
 الأثیر) ل سال (۶۳۰/ک/۱۲۳۳ز) بوو.

(ابن الأثیر) ی دیار کریه کو (نورالدين محمود بن زنگی بن
 أفسنقر) بهری نه خوش بیت ل سال (۵۶۹/ک/۱۱۷۴ز) نهوی شانده هنارتن
 دهقه رین روژه هلات، مووسل ودهقه را جزیری ژیلی وان، داخواز ژله شکهری
 کر ژبو هیرشکرنی، (سیف الدين) خودانی مووسل بریکه هفت دگهل
 له شکهری خوه، و د سهرکیشیا وی خزمه تکار (سعد الدين کمشتکین)
 بوو نهوی (نورالدين) ی نهودانایه دکه لها مووسل فه دگهل (سیف
 الدين) ی، ول دهمی نهو بریکه ه دهنگوباسین و مغه رکرنا (نورالدين)
 ی که هشتنی، (سعد الدين) ل دهستیکی بوو نهو رهقی (جریده)، به لئ
 (سیف الدين) ی هه رتشته کی کویی وی بوو بر ژیشتر و ژیلی وان
 زی، و زقری و (ابن الأثیر) ی نهف چهنده پشتر استکریه لدهمی نامازه ب
 هندی دای کو که لها زه عهفرانی ژ ناقه دانین مووسل هاتیه خرابکرن
 ل سال (۶۲۲/ک/۱۲۲۵ز) ونهو چه په ره کی ب ناقوه نکه دکه قندا دهاته
 نیاسین ب دیرا زه عهفرانی (دیرالزعفران)، ونهو ل سهری جیایه کی
 بلنده ل نیزیکی (فرشابور)^{۴۴}. و نسیبینی ودهست بسهدا گرت، پاشی

وان ژى^{٤٦}، وټهغه كه له ك يا بهر ناقله ژبهركو دوى سهردهمى دا كه له ك پيدى ب كه لها هه بوو، وټهو بشپوه كى بله ز دووباره نا فا دكرنه، كاودانين وى وكي كاودانين كه لها نهردهمشتى، كو ټهو بشپوه كى بله ز همدايان ټهو دووباره نا فا كره پشته خه ليفى عهباسى (المعتضد) ى خرابكرى.

چوار / كه لها شابانينى (الشعبانينى):

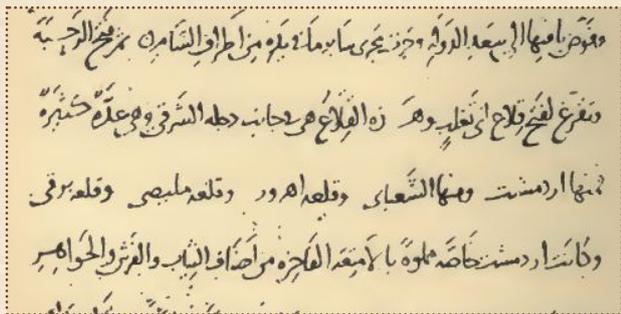
په رتووكا (تجارب الامم) يا (مسكويه) دهپته هژمارتن ژ كه فتنترين ژيدمرين ميژووين ټهوا دووجاران ب نا فى (الشعبانينى) ټامازه ب كه لها شابانينى داي، دټا خافتنا وى دا ل سهر (عضد الدولة) ههولين وى ژيو فه كرنا كه لهين گريداي ب (ابى تغلب الحمدانى) ههروهكى (مسكويه) دياركرى، كو تناوى: «ټهف كه لهه دكه فنه لاي ن روژه لاتن ديجله و ټهو كه له كن : ژوان كه لها نهرمشت ، و كه لها شابانينى ، و كه لها (اهرور) ، و كه لها (مليصى) ، و كه لها (برقى)»^{٤٧}.

ټهوى پشته به حسى نهردهمشتى كرى و كاج ټيدا هه بووو ژ كه لويه لين گران بها ، و چاوانيا فه كرنا وى ژلاينى (عضد الدولة البويهى) فه ، ټهوى به حس ل ههولين (عضد الدولة) ى كرىه ژيو فه كرنا كه لها شابانينى : «ټهوى (ابو القاسم سعد بن محمد حاجب) هنارتيه كه لها شابانينى»^{٤٨}.

به لى (ابن الاثير) به حسى كه لها شابانينى دسى جاراند كرىه، و ټهوا ټاشكهره چيدبيت ټهف پيزانينه ژ (مسكويه) فه كوهاستن ، ژبهركو وه كه هغه كه كا مهزن دنا فبهرا شيو اژى نشيسينا واندا ههيه ، و دهندهك جاراند ټهف وه كه هغه دگه هته وه كه هغه پهبان، دگهل زنده كرنا هندهك شروقه كرتين نوى ، ههروهكى (ابن الاثير) ى دياركربه كو (عضد الدولة) پشته شيابى لسالا (٥٢٨ هـ / ١١٣٤ ز) دهست بسهر (الرحبه) دابگرت ، وټهوى خوه فالاك ر پشته هينگى ژيو فه كرنا كه لهه و چه برين دى، و ټهوى كه لها كواشنى كو كه نجينه و پارين وى ټيدا بوون ، و كه لها (هرور) ، و كه لها (ملاسى) ، و كه لها (برقى) ، و كه لها (الشعبانينى) و ژبلى وانزى ژ چه برين دى ، و ټهوى

به رهف خابوورى هاژون ودهست بسهر دابگرت، ويه رهف (حمران) چو دوور پيچكر بوماوى چه ند روژا، ل وي رى كوله يه كى (نورالدين) ى دكوتنى (قيماز الحمدانى)، رازى نه بوو، گوتى ټه ز دى گوهداريا ته كه م به لى دى (حمران) بو من بت، چو د خزمه تا (سيف الدين) ټهو گرت و (حمران) ژى ستاند، به رهف (الرها) يى فه چو و دوور پيچكر وپاشى دهست بسهر دابگرت، كوله يه ك ټيدا هه بوو ب نا فى (خصى اسود) يى (نورالدين) ى ټهو راده ستى وى كروپيشقه داخوازا كه لها زمعه راننى كر كو ژ ټافه دانين گزيرتا (ابن عمر) بوو، ټهوداينى پاشى ژى ستانده، وچوو هه تا داخوازا به رهه مى ژى ژيكر داكو عمار بكت. و (ابن خلدون) ى ټامازه ب دوو روودانين مه زن دايه كو گريدانه كا ټيكسه ر ههيه ب كه لها زمعه راننى فه ، روودانا ټيكنى ل سالا (٢٧٩ ك/ ٨٩٣ ز) بوو، ل دهمى دووبه رهمى په يدا بووى دنا فبهرا (اسحق بن كنداجق) و (يوسف بن ابى الساج)، (ابن ابى الساج) ل ديف داخوازيا (ابن كوتون) ى چوو و جزير ومووسل ستاندى، پاشى (ابن كنداجق) زفرى ودهست بسهر دابگرت، وپاشى (هارون بن سيمه) هات ل سالا (٢٧٩ ك/ ٨٩٣ ز)، و خه لكى وى ټهو دم رټيخست وههوارا خو بره دهف (بنى شيبان) دگهل وى چوونه مووسل، وهاريكاريا خه لكى وى هاته كرن ژلاينى (خوارجان) و (بني تغلب) و (هارون الشارى) ژى هات هاريكاريا وان و (حمدان)، (بنو شيبان) ټهو شكندن خه لكى مووسل ژ (ابن سيمه) ترسان ژبه رهندي هنارتى هنارتن به غدا، (المعتضد علي بن داود الأزدي) هات، ول دهمى گه هشتى ژيو هاريكاريا (حمدان بن حمدون) و (هارون الشاري) و ټهوا (بنو شيبان) بسهرى وان ټيناي، ټهو دم كه فته بوو ژ بوچا ك سازينى ل جزيرى و (بنو شيبان) سوزد ابوونى كو دى گوهدارى فه رمانين وى بن ټهو چوونه (حمدان) ى وټهو شكاندوو خوه هانده (ماردين) ى، و كورى خو (الحسين) هيلال و وي رى و ټهو رهقى دگهل (وصيف، ونصر القسوري)، و ب ديرا زمعه راننى را بوورين و ل وي رى (الحسين بن حمدان) باومرى ب وان ټيناو ټهو هنارت بو (المعتضدي) ى فه رمانا خرابكرنا كه لهى دا^{٤٩}.

ټهفه ب شيوه يه كى ټاشكرا ټامازى ددهت كو كه لها زمعه راننى هاتيه خرابكرن ل سالا (٢٧٩ ك/ ٨٩٣ ز) به لى ل پشته وى ب نيزيكى (٧٠) سالا، ب شيوه كى ده ستيشانكرى ل سالا (٣٤٧ ك/ ٩٥٩ ز)، (ابن خلدون) به حسى هه بوونا كه لها زمعه راننى دكه ت كو ټافيه، ژبهركو (ناصر الدولة بن حمدان) پيكهاتى دگهل (معز الدولة) ل سهر باجا هزار دهره ما هه رسال پاشى ټهونه هنارتن، (معز الدولة) هاتيه ل نيشا (٣٤٧ ك/ ٩٥٩ ز)، مووسل بجه هيلال وچوو نسيبى و دگهل خو هه مى خه لكى دهوله تا خو ژ بريكار و نقيسه ر ومه زنان وپاره ي هلگرتن، ټهو دمينانه دكه لهين خوقه وهكى كه لها كواشنى و زمعه راننى ژبلى



هندك
كه لهين
تابعى الحسينيه
د په رتووكا
(تجارب الامم)

هاتنه نیاسین ب (الصحبیتة- هوگر)، و کلهک ژوان ئیخسیرکرن ههتا ئهو کلههشتینه (شراقق) - ئهو کونده ئهوی مهزاری (الشیخ عدی) تیدا - ئهو گومبهدا ئافاگری ل سهر خرابکر و مهزاری وی کولان و ههستیین وی دهریخستن و ل بیس چاقین ئیخسیرین سوچهتیان سوتن، و گوتنه وان : بهریخو بدنن مه چهوا ههستیکیین وی سوتن ئهوی وه گازی دکر، ب ههرتشتهکن وه گازی دکرئ نهشیا بهرهفانیی ژ خوه بکت ، و پاشی زفرین و کلهک تالانکرن، (سوحهتیان) پشتی هنگن خوه کومکرن فه و دووباره گومبهدا ئافاقرقه، و زفرینه سهر وان کارین ئهو ل سهر دچن فه ، و ئهو بینه دوژمنی ههرکسهکن دگوتنی فه قیهه (الفقیه) ، و ههرگاقهکا وان شیبا دگوشتن.

شهراش کوندهکه دکهفته ناوچهداریا سنیدیان سهر ب دهقهرداریا زاخو، ئیک ژ فهکولهرا دبیژیت کو شهراش ل دهسپیکا چهرخی نههی کوچی / پاژدی زایینی سهنتههری میرنشینا سنیدیان بووه،^{۱۰} پشتی هینگن میرین بادینان ئهو گههاندیه میرنشینا خوه ل دورین نامیدیی سالا (۱۵۰۸)، و سولتان (حسن کوری سهیف الدین) میری بادینان سالا (۸۷۵-۹۴۰ ک / ۱۴۷۱-۱۵۳۴ ز) قوتابخانه لی ئافاقریه، و دووباره هاتیه نوژمنکرن ل دهسپیکا چهرخی دووژدی کوچی / ههژدی زایینی، ژلاینی (زبیر باشا) (۱۱۱۳-۱۱۲۶ ک / ۱۷۰۲-۱۷۱۴ ز) میری بادینان دوی دهمییدا .

تسهتن / کلهها په رهخو (برخو):

بتنی ئیک نامازه هاتیه دیتن ژلاینی (یاقوت الحموی) ل سهر که لها (برخو) ئهوا کو ژ نیف ریژی تیپهرا ناکت ، ههروهکی دهربارهی وی کوتیه : «برخو ب (م) واته بهرخو ، که لههکه ژ که لهین ناوچهداریا زوزان ، یاخودانی مووسل»^{۱۱} . مه رهما وی ژ خودانی مووسل همدانینه ، ژیهر هندی (الحموی) دیارکریه کو که لها بهرخو یا خودانی مووسل بوو.

نوکه ل دهقهرا شهراش کوندهک ههیه ب ناخی (بهرخ) ، ژیهر هندی چیدبت ناخی ئهقی گوندی په یومهندی ب که لها بهرخو فه ههبت ئهقه یا (یاقوت الحموی) دیارکری دپهرتووکا خوهدا (معجم البلدان).

بخومزی ئاکنجی بین ل وهلاتی ههکاریان، بشی چهندی چ نهوهکههقی نامینن ، راسته نهوهکههقیهک ههیه ژلاینی (ابن الأثیر) ی فه ل سهر دیارکری سالا فهکرنا که لها شابانیی دپهرتووکا ویدا (التاریخ الباهر) ئهوی دانایه سالا (۵۲۷ ک / ۱۱۴۳ ز) ، بهراورد دگهل پهرتووکاوی (الکامل فی التاریخ) ئهوی کوتیه کو ئهو هاتیه فهکرن لسالا (۵۲۸ ک / ۱۱۳۴ز)^{۱۲}.

پینج / که لها شهراش (تسهتن):

(المقریزی) بهحسی^{۱۳} شهراش کریه ، کو مهزنی وی میر (توکل الکردی)، دناف روودانیی سالا (۸۱۷ ک / ۱۴۱۴ ز)، ئهوا (توکل الکردی) پشکداری تیدا کری دگهل ژمارهکا لهشکههین دی ژبو هیرشکرنی بوسهر دووکهفتیین (شیخ عدی بن مسافر)، مه رهم پین ل قیری پیکهاتا ئیزدیان بوو، ئهوزی ژ نهگهری کو دووکهفتیین (شیخ عدی) ئهو گلهک مهزن دکر و ئهو گههاندبوویه رادی (الغلو) د سالوخهتدانا وی دا ، ههتا ئهوان وهسا هزر دکر کو (الشیخ عدی بن مسافر) رزقی وان ددت، و ئهوان دگوت ههر رزقهکی نه ژدهم (الشیخ عدی) فه بهیت مه نهقیی ، و (الشیخ عدی) دگهل خودی روونشتی یه - ژکوتنا وان - و دگهل وی نان و بیشار خواریه ، و ئهوان نشیژیت ئهمرک ل سهر وان هیلان ، و گوتن : (الشیخ عدی) بیس مهقه نشیژ کرینه ، ژیلی وان کاریت وان ئهویت ئهو ژ په رستنا خودی دهریخستن بو په رستنا کهسی (عدی بن مسافر) ، دوی دهمییدا زهلامهک هاته راسپاردن بو وان ژ زانایین عهجهمان کو ژ زانایین ریبازا (الشافعی) بوو - خودی ژنی رازیبت - و دهاته نیاسین ب (جلال الدین محمد بن عزالدین یوسف الحلوانی) ، داخوازکر کوشهر ل دزی وان بهیتهکرن، میر (عزالدین البختی) میری گزیرتا (ابن عمر) ی و میر (توکل الکردی) - خودانی شهراش - لیدیف داخوازا وی هاتن - و گلهک ژ کوردین سندی ل دهروبههین وان کومبوون - و خودانی هسهمن کیفی لهشکهه بو وان هنارت ، و میر (شمس الدین محمد الجردقیلی) هاته دگهل وان ، و ب کومهکا مهزن ب ریکهفتن بهرهق چیاپی ههکاری ، که لهک کوم ژ دووکهفتیین (شیخ عدی) کوشتن - و ئهو دخی دهمییدا دناف کورداندا

پهراویز

۱. دوو ژندههین تا کو برادهکی درهنگ کهفتین ب شینواری (الحسینییه) هاتیه، وئهوژی (ابن فضل الله العمری) (ت: ۵۷۴۹/۱۳۴۹م)، دپهرتووکا ویدا (مسالك الأبحار فی ممالک الأمصار)، و (ابن خلدون) (ت: ۵۸۰۸/۱۳۴۹م) دپهرتووکا (دیوان المبتدا والخبر)، وئهو ژ میژوو نشیین چهرخی ههشتی کوچی/جوادی زایینی، و ژ ژندههین دی بین سهردهم ئهوان بشینواری (الحسنیه) دیارکریه ههروهکی ژلاینی (الطبری، المقدسی، مسکویه، ابن الأثیر، یاقوت الحموی) و ئهو ژندههین سهردهمن، سههراهی هندک ژندههین دی دی بشینوکی بهرهره. هینه دیارکرن دخی فهکولینن دا.

۲. الزاخی، سیدالحاج صدیق، زاخو الماضي والحاضر، (دهوک: ۲۰۰۹م)، ص: ۱۶.

۳. روزه لاتناس (کونراد ریویوس) کوتیه لدهمن ئهو هاتیه زاخو: «مه خوه دیت بهرامبهری گزیرتا زاخو ئهوا دکهقیته سه رنه ردهکنی کهقیری ههروهکی ئهوا مهدیتی ل دهشتی کونهوی ژی (زوخیس) یا کهفته». ریویوس، کونراد، کتاب المبانی الأثریه فی شمال بلاد الرافدین فی العصورالمسیحیه القدیمة والاسلامیه، ترجمه: یحیی منصورن المؤسسة العامة للتراث والآثار (بغداد: ۱۹۸۱م)، ص: ۳۸، وهندهک ژ فهکولهرا بوهندی چووینه کو پهیقا (زوخیز) چیدبیت دپه رتهدا پهیقهکا کوردی یاخورسک بیت ب واتایا (ناف وخیز) ئهوا ژ دوو برکان پیک دهیت (ناف) و (خیز) وهتا نوکه ئهو زاراهه ژلاینی خه لکن فه دهیتهکارینیان وهتا نوکه ناخی (خیزی و

۱. دوو ژندههین تا کو برادهکی درهنگ کهفتین ب شینواری (الحسینییه) هاتیه، وئهوژی (ابن فضل الله العمری) (ت: ۵۷۴۹/۱۳۴۹م)، دپهرتووکا ویدا (مسالك الأبحار فی ممالک الأمصار)، و (ابن خلدون) (ت: ۵۸۰۸/۱۳۴۹م) دپهرتووکا (دیوان المبتدا والخبر)، وئهو ژ میژوو نشیین چهرخی ههشتی کوچی/جوادی زایینی، و ژ ژندههین دی بین سهردهم ئهوان بشینواری (الحسنیه) دیارکریه ههروهکی ژلاینی (الطبری، المقدسی، مسکویه، ابن الأثیر، یاقوت الحموی) و ئهو ژندههین سهردهمن، سههراهی هندک ژندههین دی دی بشینوکی بهرهره. هینه دیارکرن دخی فهکولینن دا.

۲. الزاخی، سیدالحاج صدیق، زاخو الماضي والحاضر، (دهوک: ۲۰۰۹م)، ص: ۱۶.

